

HAMLET begint als de geest van de overleden koning van Denemarken op de tranen van zijn kasteel Elsinore verschijnt met een boodschap voor zijn zoon, prins Hamlet. Als Hamlet ooit zijn vader liefhad, moet hij diens moord wreken. De moordenaar is Claudius, de nieuwe koning en het 'goor en overspelig beest', dat de oude koning vergiftigde en snel daarop trouwde met de koningin, Hamlets moeder. Hamlet moet de moord wreken, maar hij mag niets tegen zijn moeder ondernemen; zij moet, volgens de opdracht van de geest, aan de prikkels van haar eigen geweten worden overgelaten.

Nu komt het verhaal op gang. Hamlet vertelt zijn weinige vrouwen, dat zij niet raar moeten opkijken, als hij zich abnormaal zou gaan gedragen. Vervolgens horen wij, dat hij Ophelia, op wie hij verliefd heette te zijn, met zijn gedrag de stuipen op het lijf heeft gejaagd. Tegen Ophelia's vader, de voornaamste raadsman van Claudius, spreekt hij een soort methodische wartaal. Hij laat aan zijn twee vroegere studievrienden, Rosencrantz en Guildenstern, blijken, dat hij heel goed weet dat deze zijn ontboden door Claudius en de koningin, om zijn 'waanzin' te ontzaadelen. Hij organiseert een toneelvoorstelling, waarin Claudius vanaf de planken gekonfronteerd wordt met zijn wandaad. Hij heeft een gesprek met zijn moeder, waarin hij haar ervan tracht te overtuigen, dat zij Claudius' bed moet mijden. En hij doodt, min of meer per ongeluk, Polonius, Ophelia's vader.

Claudius heeft inmiddels lont geroken en stuurt Hamlet naar Engeland, met de geheime boodschap aan de koning van Engeland om Hamlet uit de weg te ruimen. Ophelia wordt gek. Haar broer, Laertes, keert uit Frankrijk naar Denemarken terug, een plichtsgetrouw zoon die zijn vaders dood op diens moordenaar komt wreken. Als Claudius bericht krijgt dat Hamlet in plaats van dood in Engeland levend in Denemarken is teruggekeerd, bepraat hij Laertes en richt diens wraaklust op Hamlet. Ophelia verdrinkt.

Hamlet ontmoet bij zijn thuiskomst de rouwstoet van Ophelia en tart Laertes' verdriet om zijn zuster. Claudius organiseert een sportief duel tussen Laertes en Hamlet. Laertes' degen is niet botgemaakt en bovendien in gif gedoopt; ten overvloede houdt Claudius een beker vergiftigde wijn klaar, voor het geval Laertes Hamlet niet zou verwonden. Door een misverstand drinkt

Hamlets moeder de giftige wijn. Laertes verwondt Hamlet, maar Hamlet raakt Laertes met dezelfde degen. De koningin sterft, Laertes bekennt, stervend, het koninklijk verraad. Eindelijk doodt Hamlet Claudius en sterft dan zelf.

Keren we even terug naar het moment dat Hamlet van zijn vaders geest de toedracht van diens dood te horen heeft gekregen. Zijn opdracht is duidelijk. En aan het eind van het stuk is Hamlets vader inderdaad gewroken: Claudius is dood. Maar niet hij alleen: twee gezinnen zijn uitgeroeid: behalve Claudius ook de koningin en Hamlet zelf en Ophelia, haar vader en haar broer. En dan bovendien nog Rosencrantz en Guildenstern wier dood op de valreep vanuit England wordt gemeld. Was Hamlet, na de ontmoeting met zijn vaders geest, regelrecht op Claudius afgestapt met het wrekend zwaard in de hand, dan was er één dode gevallen in plaats van acht en dan bestond er geen stuk HAMLET.

Gaat het stuk dus niet waarover het gaat? En waar gaat het eigenlijk over? Een van de bekendste commentaren op het stuk heet: What Happens In Hamlet, en die titel geeft inderdaad te denken, net als de vele strekkende meters commentaren, commentaren op commentaren,

en zo verder.

Het geheim zit waarschijnlijk in het feit dat we niets weten, nauwelijks iets van het stuk sluitend kunnen verklaren, zonder dat ooit het gevoel ontstaat dat dat een tekortkoming van het stuk zou zijn. Met al zijn ongerijmdheden is HAMLET een volstrekt overtuigend beeld van 'een mens, in niets, niets uitgezonderd'. Zelfs het stuk HAMLET bestaat niet, althans, er is geen definitieve tekst voorhanden. Elke gezaghebbende editie doet een min of meer verantwoorde keuze uit drie uiteenlopende teksten die van het stuk voorhanden zijn. Ook is ^{het} Het onduidelijk of HAMLET een bewerking is van een ouder stuk, een tot nu toe onvindbare Ur-HAMLET. Het Duitse stuk 'Der Bestrafte Brudermord', dat lange tijd als bron werd beschouwd, is nu weer gedegradeerd tot bewerking van HAMLET.

Ook de vraag naar de identiteit van Shakespeare is weer aktueel geworden; het zeer uitgebreide en goed gedocumenteerde werk van Charlton Ogburn: The Mysterious William Shakespeare, heeft een oude diskussie nieuw leven ingeblazen en uit de sfeer van obscurantisme gehaald: Shakespeare's ware identiteit is die van Edward de Vere, graaf van Oxford, geboren in 1550 en hij gebruikte de naam van de acteur William Shakespeare als nom de plume.

Genoeg. Wat gebeurt er in HAMLET? Waarom doet Hamlet of hij gek is? Waarom doodt hij Claudius niet meteen? Gelooft hij in de geest, of niet? Is hij een jongen, of is hij dertig? Verraadt Ophelia hem, zoals zijn moeder hem heeft verraden? Heeft Claudius zijn vader echt vermoord? Is Claudius zijn vader? Denkt Hamlet dat hij Claudius doodt, als hij Polonius doodsteekt? Is hij eenzaam? Heeft hij veel vrienden? Is zijn dood een triomf of een verschrikkelijke mislukking?

Elke voorstelling hoort een definitief antwoord te geven, tot de voorstelling is afgelopen. Dan is er weer ruimte voor vragen; en voor een nieuwe voorstelling.

Shaw

Toen de beroemde Amerikaanse vertolker van Hamlet, John Barrymore, in 1925 zijn versie van Shakespeare in Londen vertoonde, ontving hij de volgende brief van de toen 69-jarige toneelschrijver en kritikus George Bernard Shaw.

22 februari 1925.

Zeer geachte Heer Barrymore,

Ik moet u hartelijk danken voor uw uitnodiging - en dan bovendien in zulke vriendelijke bewoordingen - voor de premiere van uw HAMLET in Londen; en ik ben blij, dat u niet te klagen hebt over de reacties van publiek of, over het geheel genomen, van de pers. Men was zich er wel van bewust dat dit een buitengewone en zeer interessante gebeurtenis was, en voor zover het uw persoonlijkheid betrof werd men niet teleurgesteld.

Ik betwijfel evenwel of u zich op de hoogte hebt kunnen stellen van de reeks Shakespeare-voorstellingen in Engeland gedurende de laatste vijftien jaar, of in elk geval voldoende, om u te realiseren hoe gewaagd uw benadering van het stuk was. De laatste keer dat ik het zag, in Stratford-on-Avon, werd het hele stuk in drie uur en drie kwartier gespeeld, met één pauze van tien minuten; en die tijd ging voorbij zonder een spoor van verveling, ofschoon de bezetting niet buitengewoon opmerkelijk was. Donderdagavond deed u er vijf minuten langer over, terwijl het stuk tot mootjes was gehakt, met als ademafsnijdend hoogtepunt het schrappen van de scene met de fluiten - wat ongeveer neerkomt op het spelen van Koning John zonder kleine Arthur.

U bespaarde ongeveer anderhalf uur op Shakespeare door te kappen en daarvoor in de plaats kregen we uw eigen drama zonder tekst. Dat was bijzonder ondernemend van u. In van die moderne stukken zonder duidelijke personages en met uitsluitend klichees als dialoog, moet de acteur, op het verhaaltje na, alles zelf invullen; tussen de regels door moet hij de psychologie erin weven en zelf de fascinerende held creëren die de auteur niet vermocht te schrijven. Het is niet zo dat hij iets van de schrijver

weglaat en daarvoor in de plaats iets van zichzelf zet: hij vult de leegte door het werk van de schrijver te doen en die zou hem daar heel dankbaar voor moeten zijn.

Maar men neemt met verbijsterende aanmatiging een ontstellende verantwoordelijkheid, als men deze methode op Shakespear beproeft. Met al zijn tekortkomingen was Shakespear een zeer groot toneelschrijver; en de acteur die probeert zijn stukken te verbeteren probeert een absolute uitblinker te zijn op twee vakgebieden waarin de topprestaties tot de zeer hoge uitzonderingen horen. Shakespear zelf, die niet bepaald bescheiden was, pretendeerde niet ~~Hamlet~~^{HAMLET} te kunnen schrijven én spelen; hij was stelde zich ermee tevreden in het donker de tekst van de geest te zeggen. Maar u hebt u niet alleen gewaagd aan het spelen van HAMLET, maar ook hebt u ongeveer een derde van Shakespear's stuk weggegooid en vervangen door iets van uzelf, en dan bovendien nog zonder de steun van dialoog. In plaats van, om zo te zeggen, HAMLET te doen, zegt u dus: 'Ik doe HAMLET helemaal niet, ik laat hem gewoon weg. Maar kijk eens even wat ik ervoor teruggeef!'

Een dergelijke onderneming kan zich alleen rechtvaardigen door de reactie van het publiek. U gooit de fluiten eruit, want die zijn een klichee en de scene met de koning na de dood van Polonius met clausen als: 'Hoe ieder voorval tegen mij getuigt', want dat is ouwe koeken in plaats daarvan demonstreert u die hoogst moderne uitvinding die Oedipuscomplex heet, op deze manier Hamlet een waarlijk incestueus motief verschaffend naast de louter konventionele incest van een huwelijk met een zwager (in Engeland nu toegestaan). U verandert Hamlet en Ophelia in Romeo en Julia. Als regisseur kiest u ervoor Laertes en Ophelia elkaar als minnaars te laten omhelzen in plaats van hen te laten kibbelen en bekvechten als bazige grote broer en zijn kleine zusje: alweer een complex!

Of dit alles succesvol is hangt af van het feit of Barrymore's stuk op basis van Shakespear net zo meeslepend is als Shakespear's stuk en of al die pantomime van u het publiek net zo kan boeien als het ~~do~~^ogewoon spelen van Shakespear's rhetorica. Ik wacht de uitkomst met spanning af.

Mijn eigen mening is natuurlijk die van een ~~schrijver~~^h. Ik schrijf stukken die zelfs met pijlsnelle changementen en één korte pauze drie en een half uur duren. Er is geen tijd voor

stilttes en pauzes: de acteurs moeten de tekst regel voor regel spelen en niets tussen de regels door en negentig procent van het akteren gebeurt met hun stem. HAMLET - de HAMLET van Shakespear - duurt op die wijze gespeeld vier uur; zonder inzinkingen en verveling. Op elke andere manier, ~~stom~~ vervelend, omdat hij dan tot smakeloze brokken wordt vermalen. Ik prefereer mijn recept. Ik wou dat u het ook eens probeerde en u konsentreerde op spelen in plaats van toneelschrijven, want, geloof me, Shakespear schrijft u finaal van het toneel af. Maar misschien is dat mijn vervangende beroepsjaloerie.

Dit alles durfde ik die bewuste avond niet tegen Mevrouw Barrymore te zeggen. Voor haar was het die avond al kil genoeg, zo zonder mantel in de stallet, ook zonder een koude douche van uw, misschien al te oprechte,

G. Bernard Shaw.

De Russische regisseur Grigori Kosintsev maakte in 1966 een film van HAMLET, die internationaal zeer bewonderd werd. De prins werd gespeeld door Innokenti Smakhtunovski. Tijdens de maandenlange voorbereidingen op de rol schreef de regisseur zijn hoofdrolspeler deze brief.

Beste Innokenti Mikhailovich,

Ik heb zin om je te schrijven. De resultaten van de eerste repetitiemaanden lijken mij zo belangrijk, dat ik ze uitvoerig wil bekijken. Deze brief zal mij helpen mijn gedachten precieser te formuleren en jij kunt hem overlezen op momenten dat je er misschien behoefte aan hebt.

Ik heb al een aantal keren gezegd, dat je op vele punten slaagt: menselijkheid, adeldom en - zeer belangrijk, misschien wel doorslaggevend - een bepaald licht dat brandt in de ziel van onze held.

Dat is niet gering. Maar het is nog niet alles.

Het gevaar sluipt erin, dat Hamlet sentimenteel wordt in plaats van goed; dat de scherpe randen van de figuur worden afgeslepen en we weinig zien van zijn kracht, zijn moed en onverzoenlijke haat. 'Ik ben alleen maar wreed om goed te zijn' is een buitengewoon krachtige formulering. Als hij niet wreed is, wanneer hij erover spreekt dat de walgelijke beestachtigheid van het leven verloochend moet worden, wordt hij sentimenteel....

Beste Innokenti Mikhailevich, we hebben hier een prachttrol, maar hij zit verstopt onder een berg klichees en het valt niet mee de weg naar de kern te vinden. Daarbij is het ook niet makkelijk de klichees, die bij elke stap op de loer liggen, op te geven. En zelf merk je niet hoezeer je de gebaande paden volgt. En die leiden niet naar het zichtbaar maken van de essentie, de vitale inhoud van de figuur, maar naar een makkelijk succes en het laten zien van een charmante, fraaie, en aantrekkelijke buitenkant, zoals gebruikelijk.

Gisteren herlas ik wat ik een aantal jaren geleden opschreef over zijn karakter, over de simpele waarheid van iemand die met verstokte leugenaars praat - zelfs met diegenen die hem na staan - met 'woorden als dolken', over de kracht om minderwaardigheid te weerstaan.

We zijn van plan hem in een rijk hofgewaad te steken. Waarvoor

heeft Hamlet dat in godsnaam nodig?... Niet alleen houdt hij zich niet aan de etiquette van Elsinore, hij zet die zoveel hij kan voor schut. Laat hem maar liever -tussen een heleboel anderen - in een gekreukt overhemd lopen, met zijn haar in de war en een kwaadaardige gloed in zijn ogen. Voor Shakespeare betekent waanzin altijd, in elk stuk, het voorrecht om de wrede en kwalijke waarheid te spreken over de machthebbers en over de smerigheid van karrièremakers en vleiers. Laat onze held maar op de plaats zitten die hem volgens de etiquette toekomt en zich daar gedragen als een jonge Majakovski in een sjieke salon.

Wat mij prima bevalt is, dat je overal uitgaat van aktie. Dat is de enige goede benadering. Alleen is de vraag: aktie waartoe? Kan het ons iets schelen dat de prins twijfelt of de geest de waarheid spreekt? Is er iemand in het publiek van nu, die het kan schelen of de geest liegt? Dat motief is in het stuk wel aanwezig, maar het is verouderd; op dat niveau is de tragedie nu dood.

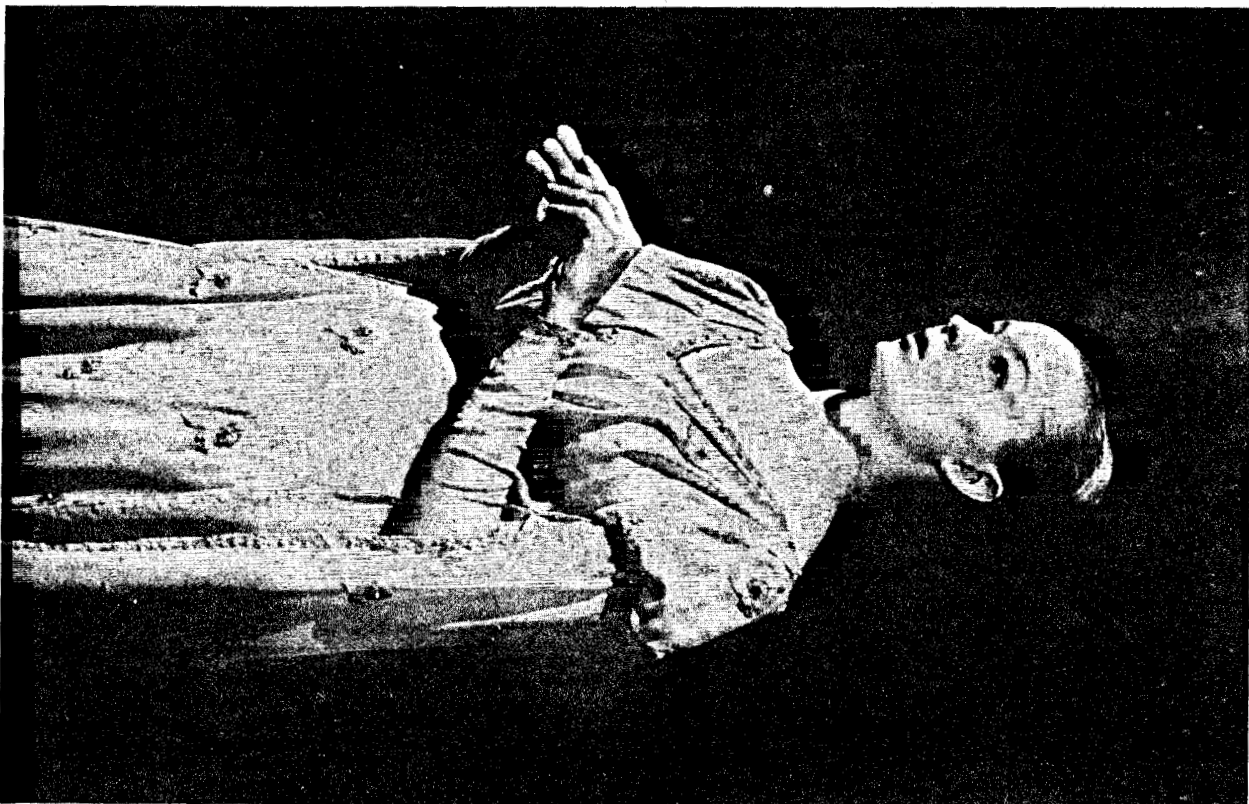
Aktie? Zeker. Maar dan in naam van het blootleggen van de fundamenteën van Elsinore, om het verguldsel van de façade te schrapen en om mensen, mensen van nu te laten zien hoe een dergelijke maatschappij instort - en de verloedering van menselijke verhoudingen, die de mens te schande maken -die toch 'de parel van de wereld, het pronkjuweel der dieren' kan en moet zijn, en niet 'de kwintessens van stof'.

Ja Hamlet is goed en spiritueel. Maar hij is ook wreed en hard als zij hun laagheid verhullen met mooie woorden. Hij gaat in de aanval: hij doet of hij gek is en de onverschrokkenheid waarmee hij zijn gedachten uit in het aangezicht van korrupte macht is adembenemend. Hij is absoluut geen overgevoelige jongen, maar een ketter, die tot de aanval overgaat, die brandt in een roes van strijdlust. Het is een ongelijke strijd: tegenover hem staat de macht en zijn enige wapen is denken. Maar uiteindelijk won het denken, het echo'de over de eeuwen heen en wij herhalen vol overtuiging: een mens is geen fluit! Dat zijn grootse woorden en ja, zo zijn er een aantal in het stuk. Vul ze met energie (ik bedoel natuurlijk geen woordenspervuur of donderende uitbarstingen) en met die innerlijke strijdkracht, de strijd tegen het kwaad. Vul ze met haat. En met pijn.

Ik vind het fantastisch met je te werken. Ik weet zeker dat je deze aspecten van de rol waar kunt maken.

Niet haasten. Denken.

Ophelia

(1958) et tira des scénarios qu'il avait laissés
Les années de feu (1960) et Desna (1964), deux
films qui montent la haine persistante laissée
dans l'âme russe par les récents envahisseurs.
Plus ou moins de la même génération, il faut
encore citer Serge Youtkevitch (Skander Beg,
en collaboration avec l'Albanais V. Stratoberda,
1953; Othello, avec Bondartchouk et Irina
Skobtseva, 1956) et Boris Barnet qui, après un
film d'espionnage : Personne ne le saura (avec
P. Kadoitchnikov et Helena Ismatlova, 1947)
brossa une fois de plus un tableau de vie
kolkhosienne (Un été prodigieux, 1950) auquel
l'emploi de la couleur et une importante partie
musicale et chorégraphique donnent un charme
qui fait passer sur la banalité du sujet.

Barnet récidiva avec Concert des maîtres de
l'art ukrainien (1952) où des scènes de ballet et
d'opéra se succèdent pour le plus grand plaisir
des amateurs de musique, sans déplaire aux
amateurs de cinéma. Dès lors, il y eut une
assez abondante production de films musi-
caux : Etoile de ballet d'Alexander Ivanovski,
avec la danseuse-étoile Galina Oulianova, que
l'on revit dans Les ballets russes et dans
Étoiles du ballet russe de Rapoport. Le plus
intéressant étant Nuit de mai d'Alexander
Room, d'après une nouvelle de Gogol, véritable
conte de fées d'un charme un peu naïf. Le
printemps de G. V. Alexandrov, sans valoir
Les Joyeux garçons, est le film le plus aimable,

In 1838 kreeg de in ballingschap in Parijs wonende Duitse schrijver Heinrich Heine van zijn uitgever Delloye een serie kopergravures van de heldinnen van Shakespeare's stukken. De geschreven portretten, die Heine eraan toevoegde, zijn door hun afstandelijke, lichte toon en kritische benadering zeker niet representatief voor de benadering van Shakespeare in de eerste helft van de negentiende eeuw. Maar zijn beschrijving van Hamlet, besloten in het portret van Ophelia, illustreert duidelijk hoezeer de Hamletfiguur deel was gaan uitmaken van de culturele bagage van de romantici.

OPHELIA

(Hamlet)

Dit is de arme Ophelia, van wie Hamlet de Deen gehouden heeft. Het was een mooi, blond meisje, en vooral in haar spreken was een bekoring, die mij al in mijn hart raakte, toen ik naar Wittenberg wilde reizen en naar haar vader ging om hem vaarwel te zeggen. De oude heer was zo vriendelijk mij al zijn goede raad, waar hij zelf nauwelijks gebruik van maakte, voor onderweg mee te geven en tenslotte riep hij Ophelia, om wijn te brengen voor een afscheidsdronk. Toen het lieve kind, ingetogen en bekoorlijk, met het tablet naar mij toekwam en haar stralend grote ogen naar mij opsloeg, pakte ik in mijn verwarring een lege, in plaats van een volle beker. Zij glimlachte om mijn misgreep. Toen al was haar glimlach zo stralend; over haar lippen lag een bedwelmende glans, waarschijnlijk afkomstig van kus-elfen, die stiekem meeluisterden in haar mondhoeken.

Toen ik thuiskwam uit Wittenberg en Ophelia's glimlach mij opnieuw tegemoet straalde, vergat ik alle spitsvondigheden der scholastiek op dat punt en mijn gepieker ging nog slechts over de lieflijke vragen: Wat betekent die glimlach? Wat betekent die stem, met die geheimzinnig smachtende fluitklank? Vanwaar ontvangen die ogen hun zalige stralen? Is het een weerkaatsing van de hemel of licht de hemel slechts op door de weerschijn van deze ogen? Is er een verband tussen die glimlach en de stomme muziek van de dans der sferen, of is het slechts de aardse signatuur van bovenzinnelijke harmonieën? Op een dag, toen wij ons vertraden in de slottuin van Elsinore, teder schertsend en keuvelend, onze harten elkaar in opperste hartstocht toegenegen... het blijft onvergetelijk voor mij, hoe erbarmelijk het gezang

der nachtegale afstak tegen de hemelse stem van Ophelia, en hoe armzalig en onnozel de bloemen eruitzagen met hun veelkleurige gezichten zonder glimlach, als ik die toevallig vergeleek met de liefvallige mond van Ophelia! Hoe lieflijk bewegend zweefde haar slanke gestalte naast mij voort.

Ach! Het is de vloek van zwakke mensen, dat zij zich het eerst afreageren op het liefste en beste ~~dat~~ zij bezitten, als hun een groot onheil overkomt. En de arme Hamlet verwoestte eerst zijn verstand, dat heerlijk kleinood, stortte zich door geveinsde verstandsverbijstering in de gruwelijke afgrond van de echte waanzin en kwelde zijn arme meisje met hoon en bittere woorden. Het arme ding! Het ontbrak er nog aan, dat haar geliefde haar vader voor een rat aanzag en hem doodstak... Daar moest ze wel gek van worden! Maar haar waanzin is niet zo zwart en broeierig duister als die van Hamlet, maar dwarrelt om haar zieke hoofd, ~~en~~ geeft haar ~~ook~~ rust, met zoete liederen... Haar zachte stem smelt weg in gezang en bloemen en nog eens bloemen slingeren zich door al haar gedachten. Zij zingt en vlecht kransen en siert daar haar voorhoofd mee, en glimlacht haar stralende glimlach, het arme kind!...

Daar staat een scheve wilg bij de beek
 Zijn grijzig loof te spiegelen in het water;
 Daar kwam zij heen, omwonden met guirlanden
 Van speenkruid, netels, kransjes, purpren tressen;
 Daar aan een sleptak wou ze 'r slingers hangen
 En bij het klimmen knakte een nijdige tak;
 Eerst viel haar moois van onkruid, toen zijzelf
 In 't wenend water. Haar kleren spreidden uit,
 En hielden haar gelijk een meervrouw drijvend,
 Terwijl ze neuriede haar refereintjes
 En niets besepte van haar ongeluk,
 Als één gewonnen en geboren daar
 En in zijn element. Lang kon 't niet duren,
 Haar kleren zwaar doordrenkt van water, trokken
 Het arme schepsel van haar zoete deuntjes
 Ten modderdood.

Maar waarom vertel ik u deze treurige geschiedenis? U kent haar ~~allemaal~~ allemaal vanaf uw vroegste jeugd, en u hebt vaak genoeg gehuild om de tragedie van Hamlet de Deen, die de arme Ophelia liefhad, veel meer dan duizend broers haar met al hun

broederliefde konden liefhebben, en die gek werd, omdat zijn vaders geest aan hem verscheen, en omdat de wereld uit zijn voegen was gerukt en hij zich te zwak voelde om hem weer in zijn voegen te doen gaan, en omdat hij in het duitse Wittenberg door al dat denken het handelen verleerd had, en omdat hij voor de keus stond, of waanzinnig te worden, of een snelle daad te begaan, en omdat hij als mens trouwens toch een duidelijke aanleg tot krankzinnigheid vertoonde.

Wij kennen deze Hamlet, zoals we ons eigen gezicht kennen, dat we zo vaak in de spiegel aankijken, en dat ons toch minder bekend is, dan men zou willen geloven; want als we iemand op straat tegenkwamen, die er net zo uitzag als wij zelf, dan zouden wij dat vreemd vertrouwde aangezicht slechts instinktief en vol geheime angst aangapen, zonder ons te realiseren dat we met onze eigen trekken oog in oog stonden.

suchtblüte... es bleibt mir unvergänglich, wie bettelhaft der Gesang der Nachtigallen abstrach gegen die himmelhauchende Stimme Opheliäs, und wie armselig blöde die Blumen aussahen mit ihren bunten Gesichtern ohne Lächeln, wenn ich sie zufällig verglich mit dem holdseligen Munde Opheliäs! Die schlanke Gestalt, wie wandelnde Lieblichkeit schwebte sie neben mir einher.

Ach! das ist der Fluch schwacher Menschen, daß sie jedesmal, wenn ihnen eine große Unbill widerfährt, zunächst an dem Besten und Liebsten, was sie besitzen, ihren Unmut auslassen. Und der arme Hamlet zerstörte zunächst seine Vernunft, das herrliche Kleinod, stürzte sich durch verstellte Geistesverwirrung in den entsetzlichen Abgrund der wirklichen Tollheit, und qualte sein armes Mädchen, mit höhnischen Stachelreden... Das arme Ding! das fehlte noch, daß der Geliebte ihren Vater für eine Ratte hielt und ihn totsach... Da mußte sie ebenfalls von Sinnen kommen! Aber ihr Wahnsinn ist nicht so schwarz und brütend düster wie der Hamletsche, sondern er gaukelt, gleichsam besänftigend, mit süßen Liedern, um ihr krankes Haupt... Ihre sanfte Stimme schmilzt ganz in Gesang, und Blumen und wieder Blumen winden sich durch all ihr Denken. Sie singt und flechtet Kränze und schmückt damit ihre Stirn, und lächelt mit ihrem strahlenden Lächeln, armes Kind!...

Es neigt ein Weidenbaum sich über'n Bach,
Und zeigt im klaren Strom sein grünes Laub,
Mit welchem sie phantastisch Kränze wand
Von Hahnfuß, Nesseln, Maiglief, Kuckucksblumen.
Dort, als sie aufblom, um ihr Laubgewinde
An den gesenkten Ästen aufzuhängen,
Zerbrach ein falscher Zweig, und niederfielen
Die rankenden Trophäen und sie selbst
Ins weinende Gewässer. Ihre Kleider
Verbreiteten sich weit, und trugen sie

Now I AM ALONE - - -

Eén van de grootste voorrechten van een niet-engelstalig publiek is, dat het Shakespeare's stukken in vertaling mag genieten. Engelsstrekende landen zijn aangewezen op de taal van vierhonderd jaar geleden en het notenapparaat, dat voor het goede begrip daarvan noodzakelijk is, krijg je in de zaal niet bijgeleverd. Shakespeare wordt dus vertaald, al eeuwenlang. In de achttiende eeuw gebeurde dat uit het Frans, omdat de Franse bewerkingen aanzienlijk populairder waren dan de als barbaars beschouwde Engelse originelen. Er werd heel wat rechtgebred: Hamlet zei bij voorbeeld niet 'De rest is stilte' en stierf daarna ook niet, omdat men hem aan het slot van de tragedie liever levend en gekroond zag. De negentiende eeuw liet Hamlet wel de laatste adem uitblazen, maar verwijderde zorgvuldig toespelingen op seksualiteit, weinig aan de verbeelding overlatende beeldspraak en schunnige liedjes, waar Shakespeare's teksten rijk aan zijn.

Maar ook een getrouwe, niet preutse vertaling heeft niet het eeuwige leven. De ongelooflijke flexibiliteit en rijkdom van Shakespeare's taal eist van een vertaling dat de grenzen van wat taalkundig en beeldend mogelijk is, zo ver mogelijk worden gerekt. Hoezeer die grenzen verschuiven, zie je als je een paar vertalingen naast elkaar legt. Ter illustratie hierbij een fragment uit Hamlets monoloog over de toneelspeler die hem zojuist vol vuur een fragment heeft voorgespeeld. De eerste vertaling is van Dr. L.A.J. Burgersdijk, uit 1887; de tweede van Bert Voeten, 1957 en tenslotte de vertaling die Gerrit Komrij voor deze voorstelling heeft gemaakt.

Des hemels brandende oogen wis verteederd,
Henzelf tot verontwaardiging ontvlamd."

Polonius.

Zie eens, is hij niet van kleur verschoten en staan hem
de tranen niet in de oogen? — Ik bid u, houd op.

Hamlet.

Genoeg; gij zult mij het overige later wel voordragen. —
(Tot Polonius.) Mijn goede heer, wilt gij den spelers een
goed onderkomen bezorgen? Hoort gij, zij moeten goed
behandeld worden, want zij zijn het kort begrip en de
kronieken van hun tijd; het ware u beter na uw dood
een slecht grafschrift te hebben, dan door hen een slechten
naam bij uw leven.

Polonius.

Mijn prins, ik zal hen naar hunne verdiensten be-
handelen.

Hamlet.

Heere beware! man, veel beter! Wierd ieder mensch
naar zijne verdiensten behandeld, wie ontliep de geesel-
straf? Behandel hen overeenkomstig uw eigen eer en waar-
digheid; hoe minder zij verdienen, des te meer verdienste
steekt er in uwe goedheid. Neem ze met u.

Polonius.

Komt, mannen.

Hamlet.

Volgt hem, vrienden; morgen willen wij een stuk hooren.
(Polonius af, met al de Spelers, op den eersten na.) Hoor
eens, oude vriend, kunt gij den „Moord van Gonzago”
spelen?

Eerste Tooneelspeler.

O ja, prins.

Hamlet.

Dat willen wij morgenavond hebben. Gij zoudt toch

II. 2. 540.

wel, zoo noodig, eene inlassing van omtrent twaalf of
zeshtien regels kunnen leeren, die ik zou willen opstellen
en er invoegen, niet waar?

Eerste Tooneelspeler.

O ja, prins.

Hamlet.

Zeer goed. — Volg dien heer, maar pas op, dat gij
niet den spot met hem drijft. (De Eerste Tooneelspeler af.)
(Tot ROSECRANTZ en GULDENSTERN.) Mijn goede vrienden,
ik zeg u vaarwel tot van avond; gij zijt welkom te Elseneur.

Rosencrantz.

Waarde prins!

Hamlet.

Nu, God zij met u! —

(ROSECRANTZ en GULDENSTERN af.)

Thans ben ik alleen.

O, welk een schurk en lage slaaf ben ik!

Of is 't geen gruwel, dat die speler hier

In een verdichtsel, in een droom van hartstocht,

Zijn ziel zoo dwingt naar wat hijzelf zich schiep

Dat door de ontroering heel 't gelaat hem bleek,

Het oog vol tranen, 't uitzicht raad'loos werd,

De stem hem brak, en houding en gebaar

Zijn schepping leven deed, en dat om niets!

Om Hecuba!

Wat is hem Hecuba, wat is hij haar,

Dat hij haar tranen plengt? Wat zou hij doen,

Had hij de drijfveer, 't wachtwoord voor ontroering,

Als ik? Zijn tranen overstromden heel 't tooneel,

Zijn taal sneed huivringwekkend elk in 't oor,

Dol wierd wie schuldig, bleek wie vrij van schuld was,

De arglooze wierd verbijsterd, en niet een,

Wien oog en oor niet dof wierd en verdoofd.

II. 2. 566.

Eindelijk alleen.

O wat een schurk en vuige slaaf ben ik!
Is het niet gruwelijk dat die speler hier
in een verdichting, in een droom van hartstocht
zijn ziel zó dwingen kan naar wat hem voorzweeft,
dat hij door haar bewegingheid verbleekt;
de ogen nat van tranen, al zijn trekken
verkramp, zijn stem gebroken, heel zijn doen
in overeenstemming met zijn verbeelding?
En dat voor niets! Alleen voor Hekuba!
Wat zegt hij haar, wat zegt hem Hekuba,
dat hij om haar moet wenen? Stel, dat hij
motief en wachtwoord voor mijn hartstocht kreeg?
't Toneel zou overvloeten van zijn tranen,
't publiek doof worden van zijn gruweltaal,
de schuldigen zou hij tot waanzin drijven,
onschuld en argeloosheid vrees aanjagen,
verbijsteren aller oog en oor. Maar ik,
een botte, weifmoedige schavuit,
ik kwijn, droomzuchtig, door geen doel bezield,
en kan niets zeggen; zelfs niet voor een vorst
die men van zijn bezit en kostbaar leven
schandelijk heeft beroofd. Ben ik een lafaard?
Wie noemt mij schurk, slaat mij de schedel in,
rukt mij de baard uit, gooit me die naar 't hoofd,
knijpt me in de neus, scheldt mij voor leugenbeest?
Wie durft dit aan? Vervloekt, ik zou 't verdragen,
want ik heb een duivelever, 'k mis de gal
die mijn bedruktheid kan verbitteren, anders
had ik al lang het kregeng van deze slaaf
geworpen voor de gieren. Bloedige schurk!
Meedogenloze, valse, geile schurk!

Wraak! — Ach, wat ben ik een ezel! Dit is dapper,
dat ik, de zoon van een vermoorde vader,
hier als een hoer mijn hart met woorden lucht
en als een straitsnol aan het tierren sla,
een slet! Bah!

Kom, hersens, aan het werk! Ik heb gehoord
dat schuldigen bij het zien van een toneelstuk
door de bedriegelijke echtheid zó
tot in de ziel gegrepen werden, dat zij
hun misdaden onmiddellijk bekenden.
Want moord kan, ook al is zij woordeloos,
spreken met wondere tong. Ik zal die spelers
voor de ogen van mijn oom iets als de moord op
mijn vader laten doen. Ik volg zijn blikken,
ik peil hem tot in 't hart: deinst hij terug
dan weet 'k genoeg. De geest die ik heb gezien
kan ook een duivel zijn; en die heeft macht
een lokkende gedaante aan te nemen.
Wie weet misbruikt hij mijn melancholie en
mijn zwakheid — want zijn invloed op die twee
is groot — om mij in het verderf te storten.
Ik wil een overtuigender bewijs
dan ik nu heb. Dit spel geeft mij de ban
waarin 'k zijn kwaad geweten vangen kan.

Shakespeare wereldkampioen
schrijven -

'Shakespeare is de grootste'

Parijs — Vijf Europese tijdschriften en kranten hebben William Shakespeare gekozen tot grootste schrijver van Europa. Hij wordt gevolgd door Goethe, Dante, Cervantes en Kafka. Die kranten zijn 'Lire' (Frankrijk), 'El País', (Spanje), 'Die Zeit' (Bondsrepubliek), 'The Times' (Engeland) en 'La Stampa' (Italië).

'The Bard' was overall nummer één, behalve in Engeland, omdat de Britten niet op een landgenoot mochten stemmen. Marcel Proust en Thomas Mann zijn ex-aequo zesde en dan volgen Molière, Joyce en Dickens. Op hen volgen Garcia Lorca, Balzac, Camus, Hesse, Wilde, Sartre, Montaigne, Zola, Grimm, Machiavelli, Shaw en Orwell.

Heersik overvalt

1-6-1964

982/1000